

**Protestantse
Kerk**

Geloof·Hoop·Liefde

Statistische Jaarbrief 2015

van de Protestantse Kerk in Nederland

Expertisecentrum Protestantse Kerk, 23 april 2015

Statistische Jaarbrief 2015

Protestantse Kerk in Nederland

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Leden van de Protestantse Kerk
3. Gemeenten van de Protestantse Kerk
4. Predikanten van de Protestantse Kerk

Bijlage: Tabellenboek 2015

1. Inleiding

In deze Statistische Jaarbrief 2015 van de Protestantse Kerk in Nederland presenteren we een aantal gegevens die betrekking hebben op de leden, de gemeenten en de predikanten van de Protestantse Kerk. Deze gegevens zijn afkomstig van verschillende bronnen:

- Gegevens over de **leden** van de Protestantse Kerk: LRP, de Ledenregistratie van de Protestantse Kerk.
- Gegevens over **gemeenten**: de gegevens zoals ze worden bijgehouden door de quotum-administratie van de Protestantse Kerk.
- Gegevens over **predikanten**: Bureau Predikanten van de Protestantse Kerk.

Van elk van deze drie categorieën informatie beschrijven we in deze Jaarbrief een aantal onderwerpen. De onderliggende statistische gegevens zijn voor het grootste deel opgenomen in het Tabellenboek 2015 (bijlage bij deze Statistische Jaarbrief 2015).

Het doel van de Statistische Jaarbrief is op de eerste plaats beschrijvend van aard: weergave van feiten over leden, gemeenten en predikanten. Daarnaast geven we enkele trends aan en doen een poging die nader te duiden.

De gegevens uit de Statistische Jaarbrief vormen de basisinformatie waar we als Protestantse Kerk over beschikken; ze geven inzicht in de ontwikkelingen in de kerk en kunnen ons helpen beleid te vormen. Dit geldt voor de kerk als geheel, maar ook plaatselijke gemeenten kunnen er hun voordeel mee doen.

Expertisecentrum van de Protestantse Kerk in Nederland

Ronald Bolwijn (expertisecentrum@pkn.nl)

April 2015

2. Leden van de Protestantse Kerk

Al jaren loopt het aantal leden van de Protestantse Kerk in Nederland terug. Ook in 2014 was dat het geval. Tabel A geeft de meerjarenontwikkeling vanaf 2007 weer. In 2014 nam het totaal aantal leden van de Protestantse Kerk af met 2,78% ten opzichte van eind 2013. Voor het eerst zakt het aantal leden daarmee onder de 2 miljoen.

Tabel A – Ledenontwikkeling Protestantse Kerk (gegevens per 1 januari)

Jaar	Aantal leden	Verschil absoluut	Verschil %
2015	1.969.755	-56.251	-2,78%
2014	2.026.006	-59.837	-2,87%
2013	2.085.843	-67.150	-3,12%
2012	2.152.993	+108.462	+5,30%
2011 ¹	2.044.531	-52.243	-2,49%
2010	2.096.774	-52.362	-2,44%
2009	2.149.136	-57.873	-2,62%
2008	2.207.009	-60.211	-2,66%
2007	2.267.220	-62.064	-2,66%

De term "leden" is overigens een veel gebruikte verzamelterm die niet helemaal de lading dekt. In feite zijn alleen de belijdende leden en de doopleden 'lid' van een gemeente. Daarnaast onderscheiden we een categorie "overigen", die formeel in de ledenregistratie de naam dragen 'geen belijdenis, niet gedoopt'. Daarnaast kent de ledenregistratie – in navolging van de kerkordelijke regelingen – nog een aantal andere typering van relaties die mensen kunnen hebben met een gemeente van de Protestantse Kerk. Tabel B geeft een overzicht van deze verschillende soorten registraties. Van elke registratie laat de tabel de ontwikkeling zien sinds 2012. Op bladzijde 8 worden de verschillende soorten registraties toegelicht.

Tabel B – Overzicht geregistreerden in de Protestantse Kerk (1 januari)

Soort geregistreerde	2015	2014	2013	2012
Belijdende leden	783.436	799.152	818.057	833.351
Doopleden	862.823	882.266	902.871	928.491
Overig	323.496	344.588	364.915	391.151
Totaal "Leden"	1.969.755	2.026.006	2.085.843	2.152.993
Gastleden	1.555	1.378	1.233	890
Voorkeursleden ²	254.575	246.824	237.453	230.790
Blijkgevers	16.899	16.280	14.895	9.767
Meegeregistreerden	112.572	121.426	129.484	141.705

¹ De stijging van het aantal leden in 2011 (die oplicht aan het begin van het jaar 2012) heeft te maken met de invoering van een nieuw systeem voor de ledenregistratie (LRP). In dat jaar heeft een groot aantal gemeenten correcties toegepast op de centraal geregistreerde leden-gegevens. In 2013 en 2014 lijkt de ledenontwikkeling weer de trend van voorgaande jaren te volgen.

² Voorkeursleden vormen een deelverzameling van de "leden" van de kerk. Dit geldt deels ook voor de "blijkgevers".

In de eerste drie categorieën geregistreerden van tabel B (de "leden") was zoals gezegd in 2014 sprake van een daling ten opzichte van het voorgaande jaar. De daling was het grootst in de categorie 'overigen':

- belijdende leden: -1,97%
- doopleden: -2,20%
- overigen: -6,12%

Opvallend is dat er – tegen de trend in – een stijging is bij een aantal andere soorten registraties. Dit geldt allereerst voor de *gastleden*; dit zijn mensen die lid zijn van een ander kerkgenootschap maar (ook) meeleven met een gemeente van de Protestantse Kerk. Het aantal gastleden is beperkt (ruim 1.500), maar is wel aan het stijgen (met 74% over de afgelopen vier jaar).

Opvallend is ook de groei van het aantal zogenoemde *voorkeursleden*. Dat zijn leden die in een andere gemeente betrokken zijn dan hun postcode aangeeft. Het aantal voorkeursleden steeg in vier jaar tijd naar 13% van alle geregistreerden (254.000 in totaal).

Ook het aantal *blijkgevers van verbondenheid* stijgt. De categorie 'blijkgevers' bestaat uit twee soorten registraties:

- Leden van de Protestantse Kerk die geregistreerd staan in gemeente A, en daarnaast meeleven in gemeente B, bijvoorbeeld een gemeente op een vakantie-adres. Deze blijkgevers vormen een deelverzameling van de "leden" van de Protestantse Kerk (ze tellen dus maar één keer mee).
- Nederlanders die geen lid (willen) zijn van een kerk, maar wel verbonden willen zijn met een gemeente van de Protestantse Kerk. Zij worden dus niet gerekend tot de "leden" van de Protestantse Kerk.

Vanwege de diverse samenstelling van deze groep 'blijkgevers' is het lastig om de groei te duiden.

Tenslotte constateren we een daling van het aantal meegeregistreerden. Dit zijn gezinsleden of huisgenoten van gemeenteleden die óf helemaal geen lid zijn van een kerk óf lid zijn van een ander kerkgenootschap. De daling van deze categorie geregistreerden is sterker dan de langjarige trend van daling van ledentallen van de Protestantse Kerk.

Keuzekerk

Door de bank genomen geven deze ontwikkelingen aan dat de Protestantse Kerk voor een deel van de betrokkenen in toenemende mate een keuzekerk aan het worden is. Met name de stijging van het aantal voorkeursleden wijst daarop: zij kerken in de (wijk)gemeente waar ze zich het meest thuis voelen, en niet per se in de gemeente die bij hun postcode hoort. Dit verschijnsel is overigens niet nieuw, het kwam en komt bijvoorbeeld veel voor bij leden die zich verwant voelen met de Gereformeerde Bond. Toch is de stijging opvallend, juist omdat het totaal aantal leden van de Protestantse Kerk afneemt (tabel C)³.

Het aantal jaren in deze reeks is nog beperkt. Het is daarom belangrijk om in de komende jaren na te gaan of de geconstateerde groei inderdaad een trend is. Daarbij zou ook naar een verklaring kunnen worden gezocht, bijvoorbeeld een sterkere profilering van (wijk)gemeenten en/of de verminderde behoefte om zich 'voor altijd' aan een gemeente te binden.

³ In theorie is het mogelijk dat de groei van het aantal voorkeursleden te danken is aan groei van de genoemde "bondsgemeenten". Dr. T. van de Lagemaat houdt het er echter op dat ook in deze gemeenten sprake is van een daling van ledentallen. Zie: *De Stille Evolutie, Individualisering in de Gereformeerde Bond (2013)*, blz. 60-61.

Tabel C – Trend omvang soorten geregistreerden (2012-2015)

Soort registratie/relatie	daling/groei
Leden Protestantse Kerk	- 8,5%
Voorkeursleden	+10,3%
Blijkgevers van verbondenheid	+ 73,0%
Gastleden	+ 74,1%
Meegeregistreerden	- 20,6%

Vergrijzing – ontgroening

Een van de oorzaken van de daling van het ledental van de Protestantse Kerk is de scheve leeftijdsopbouw van de Protestantse Kerk. Zoals tabel D laat zien is het aantal jongeren in de Protestantse Kerk sterk ondervertegenwoordigd en het aantal 60-plussers sterk oververtegenwoordigd. In de praktijk betekent dit dat het verlies aan leden door overlijden niet voldoende gecompenseerd kan worden door nieuwe aanwas in de jongste generaties.⁴

Tabel D – leeftijdsopbouw Protestantse Kerk en Nederlandse bevolking (1 januari 2015)

Protestantse Kerk		Leeftijd	Nederlandse bevolking	
absoluut	percentage		percentage	absoluut
283.805	14,4%	0-19	22,6%	3.828.105
379.291	19,3%	20-39	24,5%	4.135.496
553.645	28,1%	40-59	28,9%	4.884.609
568.402	28,9%	60-79	19,6%	3.318.919
184.612	9,4%	80plus	4,3%	735.017
1.969.755	100,0%		100,0%	16.902.146

Bronnen: Protestantse Kerk: LRP, 1 januari 2015, Ned. Bevolking: CBS, 1 januari 2015

De genoemde vergrijzing betekent inmiddels ook dat van de belijdende leden van de Protestantse Kerk meer dan 50% 65 jaar of ouder is (tabel E).

Tabel E – verdeling soorten lidmaatschap over leeftijdscategorieën

Leeftijd	Belijdend	Gedoopt	Overig	Totaal
0-19	0,1%	28,6%	11,3%	14,4%
20-39	9,0%	27,6%	21,7%	19,3%
40-64	40,5%	29,8%	40,4%	35,8%
65plus	50,4%	13,9%	26,6%	30,5%
Totaal	100%	100%	100%	100%

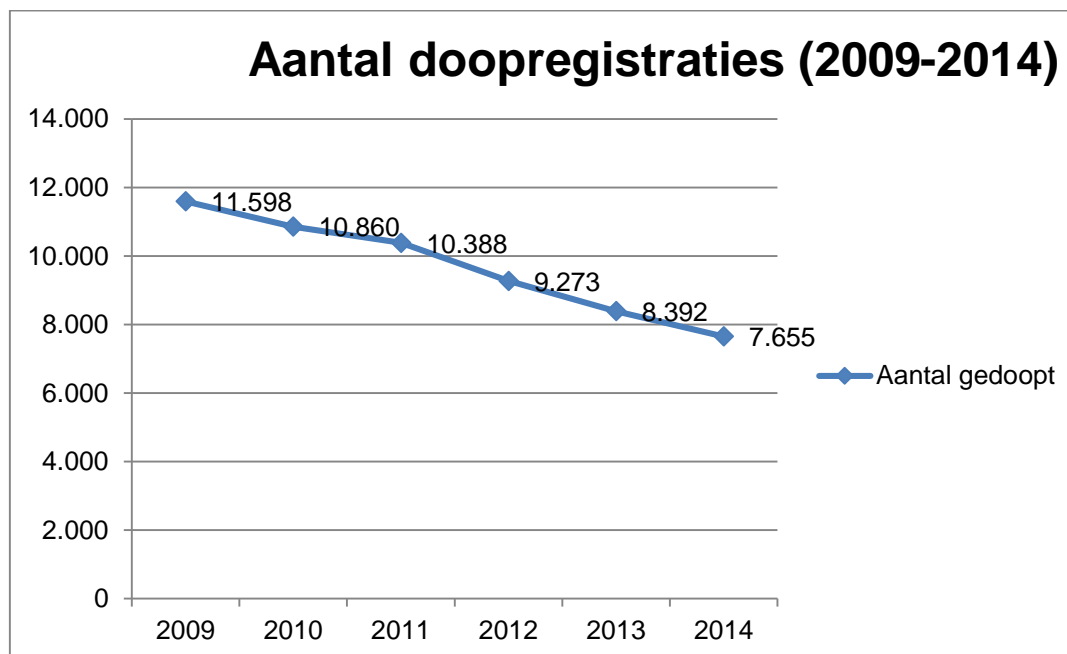
Doop en belijdenis

De "ontgroening" zien we ook terug bij het aantal doopregistraties en het aantal belijdenissen. Uit een overzicht van de afgelopen zes jaar blijkt dat zowel het aantal doopregistraties als het aantal belijdenissen in de gemeenten van de Protestantse Kerk flink is gedaald (diagram 1 en

⁴ Daarnaast is uitschrijving een belangrijke oorzaak van de daling van de ledentallen. Over 2013 bedroeg dat ruim 48.000 leden. Bron: Statistische Jaarbrief 2014.

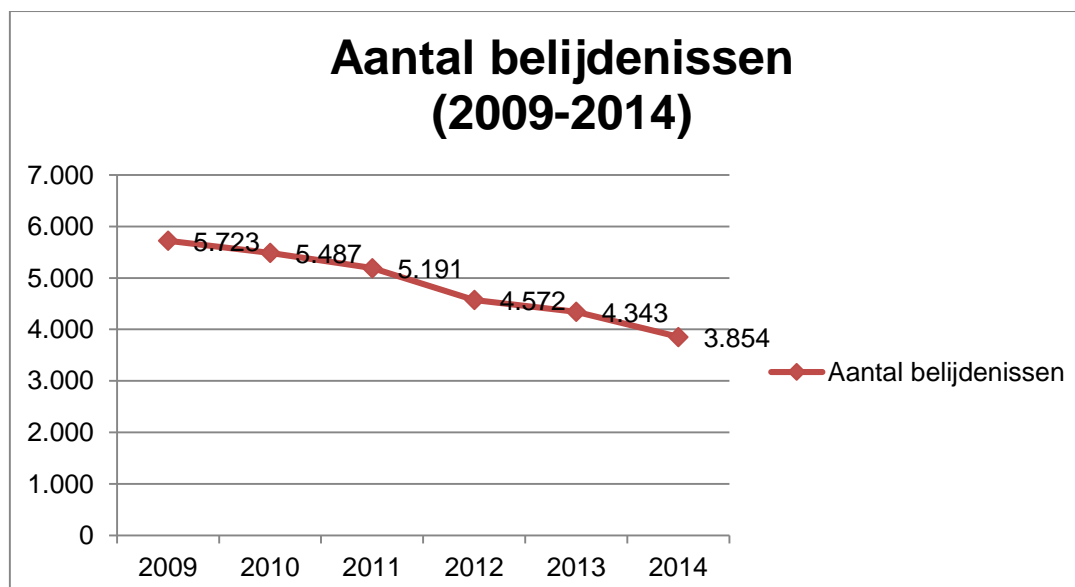
diagram 2). Met name voor de daling van het aantal doopregistraties zijn er aanwijzingen dat een belangrijke oorzaak is een sterke daling van het aantal kinderen in de Protestantse Kerk.⁵ We komen daar op de volgende bladzijde nog op terug.

Diagram 1 – Ontwikkeling aantal doopregistraties in de Protestantse Kerk

Bron: LRP, registraties per jaar

Diagram 2 – Ontwikkeling aantal belijdenissen in de Protestantse Kerk

Bron: LRP, registraties per jaar.

⁵ Zoals in de Statistische Jaarbrief van 2014 is verhelderd, betreft het overgrote deel van de doopregistraties in de Protestantse Kerk de zuigelingendoop.

De daling van het aantal doopregistraties en belijdenissen is veel sterker dan de gemiddelde daling van het ledental van de Protestantse Kerk. In tabel F is voor de drie gegevens leden, doopregistraties en belijdenissen de ontwikkeling weergegeven in de periode 2010 – 2015. Daalt het aantal leden in deze periode met 13%, voor doop en belijdenis zijn de percentages 34% resp. 33%. (In de tabel zijn deze gegevens als index-cijfers gepresenteerd, met het jaar 2010 als uitgangspunt (2010 =100)).

Tabel F Ontwikkeling ledenaantal versus gedoopt, belijdenis

Jaar	Aantal leden ⁶	Index	Gedoopt	Index	Belijdenis	Index
2015	1.969.755	87	7.655	66	3.854	67
2014	2.026.006	90	8.392	72	4.343	76
2013	2.085.843	92	9.273	80	4.572	80
2012	2.152.993	95	10.388	90	5.191	91
2011	2.206.603	98	10.860	94	5.487	96
2010	2.260.444	100	11.598	100	5.723	100
2009	2.319.667					

Zoals gezegd lijkt de verklaring van de sterke daling van het aantal doopregistraties in ieder geval een demografische oorzaak te hebben: in de gemeenten van de kerk daalt het aantal kinderen c.q. ouderparen met kinderen. Een alternatieve verklaring voor de grote daling is namelijk dat ouders minder vaak voor hun kind de kinderdoop kiezen, bijvoorbeeld omdat ze een voorkeur hebben voor de volwassendoop / doop op getuigenis. In dat geval zouden we echter mogen verwachten dat in de leeftijdscategorie 0 tot en met 4 jaar de verhouding gedoopt/ongedoopt een forse verschuiving laat zien. Nadere analyse van die verhouding laat echter zien dat die al meer dan 10 jaar constant is: (85% gedoopt, 15% ongedoopt). (Bron: LRP).

Dat het aantal kinderen en ouders in de volgende generaties in de Protestantse Kerk is ondervertegenwoordigd, is ook af te lezen uit Grafiek 1 in het tabellenboek 2015.

Tot slot

Meer gegevens over de leden van de Protestantse Kerk in Nederland zijn te vinden in de tabellen 1 tot en met 8 van het Tabellenboek 2015 dat bij deze Statistische Jaarbrief hoort.

⁶ Om de drie gegevens goed met elkaar te kunnen vergelijken, zijn de ledentallen voor de jaren voor 2009-2011 gecorrigeerd voor de administratieve correcties die in 2011 plaatvonden bij de invoering van LRP. Zie voetnoot 1. Onder leden worden verstaan: belijdende leden, doopleden en 'overigen'.

3. Gemeenten van de Protestantse Kerk

In de Protestantse Kerk worden in hoofdzaak⁷ vier soorten gemeenten onderscheiden:

- protestantse gemeenten
- hervormde gemeenten
- gereformeerde kerken
- evangelisch-lutherse gemeenten.

Fusies

In de afgelopen jaren is het aantal protestantse gemeenten sterk toegenomen; ze zijn doorgaans ontstaan uit fusies van hervormde en gereformeerde kerken, soms ook met lutherse gemeenten. Deze ontwikkeling is af te lezen in de tabellen G en F.

Tabel G – Soorten gemeenten (absoluut)

	2014	2013	2012	2010	2009	2008	2007	2006
Protestantse gemeente	737	726	703	625	583	546	506	434
Hervormde gemeente	563	572	600	679	719	760	798	866
Gereformeerde kerk	262	267	277	342	368	383	409	465
Evangelisch-Lutherse gemeente	35	39	43	45	46	47	49	51
Totaal	1597	1604	1623	1691	1716	1736	1762	1816

Tabel H – Soorten gemeenten (relatief)

	2014	2013	2012	2010	2009	2008	2007	2006
Protestantse gemeente	46,1%	45,3%	43,3%	37,0%	34,0%	31,5%	28,7%	23,9%
Hervormde gemeente	35,3%	35,7%	37,0%	40,2%	41,9%	43,8%	45,3%	47,7%
Gereformeerde kerk	16,4%	16,6%	17,1%	20,2%	21,4%	22,1%	23,2%	25,6%
Evangelisch-Lutherse gemeente	2,2%	2,4%	2,6%	2,7%	2,7%	2,7%	2,8%	2,8%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Naast deze verdeling in soorten gemeenten is het mogelijk om uit te rekenen hoeveel leden deze gemeenten tellen. Tabel I laat zien dat het percentage hervormden (zij die lid zijn van een hervormde gemeente) op 1 januari 2015 vrijwel gelijk is aan het percentage hervormde gemeenten. Het percentage protestanten is hoger en het percentage gereformeerden en lutheranen is lager dan het aandeel gemeenten van hun 'type'.

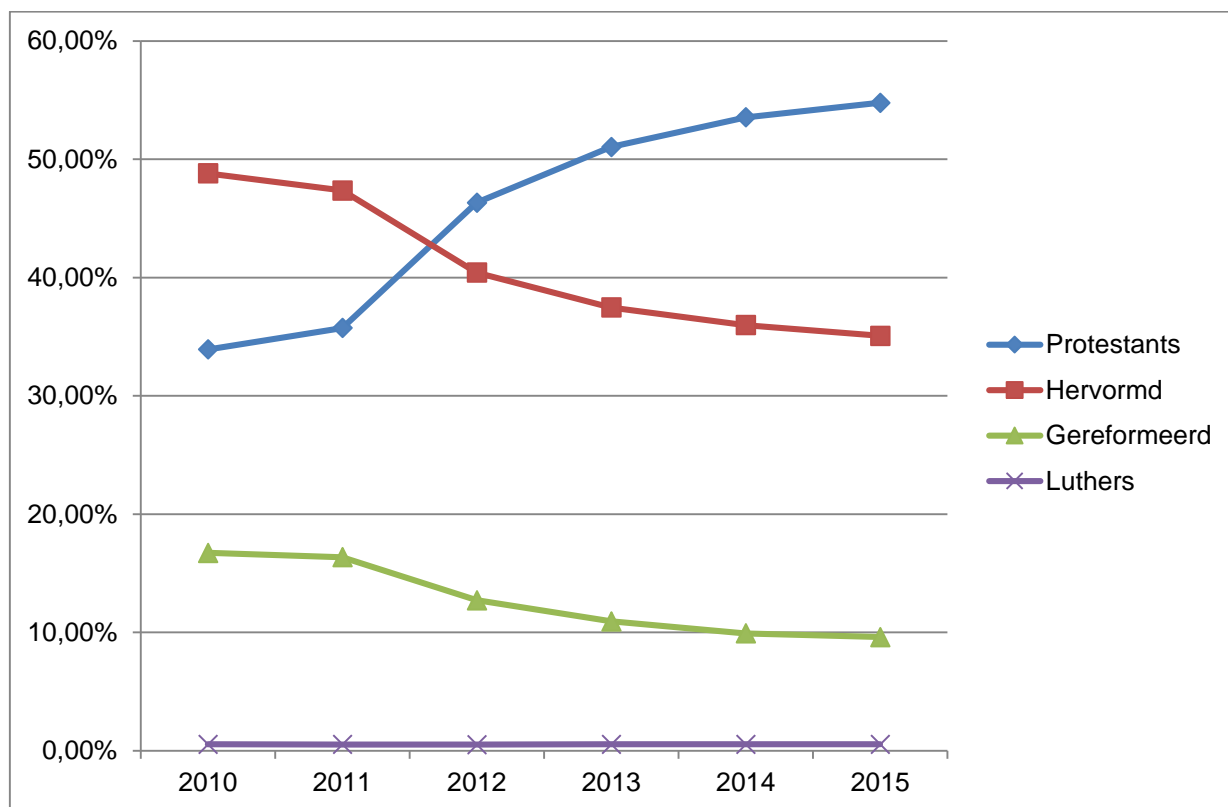
Tabel I – relatief aandeel "soorten" leden in totaal Protestantse Kerk

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Protestants	33,93%	35,73%	46,33%	51,04%	53,54%	54,77%
Hervormd	48,80%	47,36%	40,42%	37,47%	35,99%	35,08%
Gereformeerd	16,73%	16,37%	12,72%	10,94%	9,92%	9,61%
Luthers	0,54%	0,54%	0,53%	0,55%	0,55%	0,55%

⁷ Er zijn 18 Waalse gemeenten. Vanwege het kleine aantal leden worden deze niet afzonderlijk onderscheiden in de Statistische Jaarbrief. Hun leden zijn gerekend bij de protestantse gemeenten.

Diagram 3 laat zien dat het aantal fusies tot protestantse gemeenten na een flinke stijging in de jaren 2011-2013 momenteel stabiliseert, ook ten opzichte van eerdere forse stijgingen na de totstandkoming van de Protestantse Kerk in Nederland in 2004. Interessant is de vraag of de gemeenten die hervormd, gereformeerd of luthers zijn gebleven dat zullen blijven in de nabije toekomst of dat zij ook protestantse gemeenten zullen vormen⁸. Belangrijk voor het geven van een antwoord is de vraag of deze gemeenten inhoudelijk aansluiting kunnen of willen vinden bij samenwerkingspartners. Het is denkbaar dat zij een dusdanige eigen identiteit hebben dat ze er de voorkeur aan geven hervormd, gereformeerd respectievelijk evangelisch-luthers te blijven. Hoewel uitgezocht moet worden of deze verbanden inhoudelijk geduid kunnen worden, zijn er aanwijzingen dat met name de hervormde gemeenten en gereformeerde kerken op een aantal punten afwijken van de protestantse gemeenten. We denken hierbij in het bijzonder aan de doopraktijk en het doen van belijdenis. Diagram 4 laat bijvoorbeeld zien dat in beide typen gemeenten het aantal doopregistraties en het aandeel belijdenissen veel hoger ligt dan op grond van hun aandeel in de ledenaantallen verwacht zou mogen worden. Op zich zouden deze verschillen kunnen samenhangen met een andere leeftijdsopbouw, maar ook dat is een verschil dat iets zegt over het karakter van deze gemeenschappen.

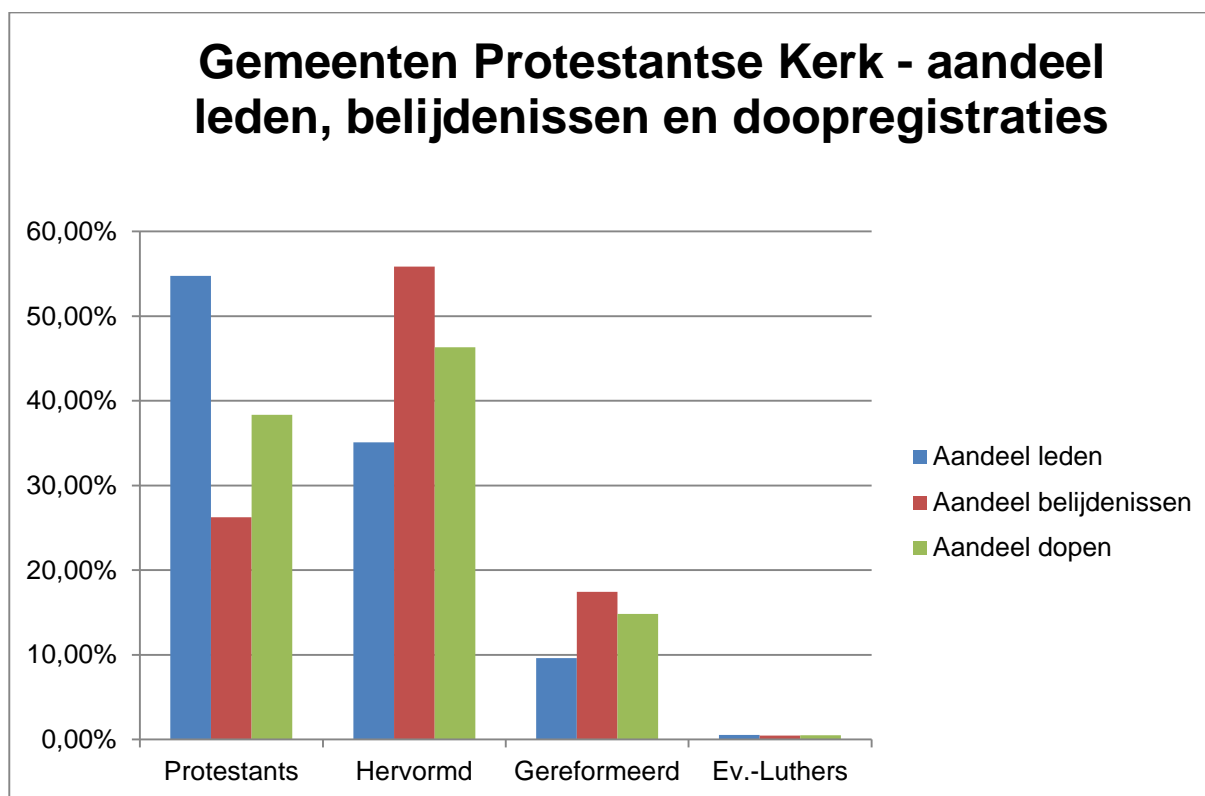
Diagram 3 – Aandeel leden in vier types gemeenten van de Protestantse Kerk (2010 – 2015)

Bron: LRP, gegevens van 1 januari van ieder jaar.

⁸ Voor het vormen van een protestantse gemeente is overigens een fusie van gemeenten van verschillende herkomst niet noodzakelijk. Hervormde/lutherse gemeenten en gereformeerde kerken die geen samenwerkingspartner hebben / kunnen vinden maar zich wel als protestants willen manifesteren, kunnen officieel een protestantse gemeente worden.

Diagram 4 – Aandeel doopregistraties en belijdenissen op totaal (2014)

Tot slot

Meer informatie over de ontwikkeling van het aantal gemeenten en hun omvang is te vinden in de tabellen 12 tot en met 14 van het tabellenboek 2015.

4. Predikanten van de Protestantse Kerk

Ook onder predikanten is een sterke vergrijzing te constateren. Voor het eerst overtreft bijvoorbeeld het aantal emeritus predikanten (predikanten 'met pensioen') het aantal predikanten dat in een gemeente werkzaam is (tabel J).

Tabel J – overzicht soorten predikanten, naar aard werkzaamheden

Soorten predikant	2015	2014	2013	2011	2010
Gemeentepredikanten	1.864	1.930	1.926	2.018	2.067
Bijz. opdracht / Algemene dienst	570	568	577	589	586
Beroepbaar	98	94	89	68	58
Emeriti	1.874	1.834	1.806	1.734	1.697
Ontheven met bevoegdheid	314	324	342	355	373
Totaal	4.720	4.750	4.740	4.764	4.781

Toelichting

Predikanten met een bijzondere opdracht zijn bijvoorbeeld predikanten in de geestelijke gezondheidszorg of bij defensie en justitie. Predikanten in algemene dienst zijn met name predikanten die voor of namens de landelijke kerk werkzaam zijn. Hier vallen sinds 2013 ook de predikanten onder die via de "pool van predikanten" aan gemeenten worden uitgeleend. Per 1 januari 2014 waren er drie predikanten in landelijke dienst ten behoeve van deze pool, met een totale aanstelling van 2,4 fte. Per 1 april 2015 zijn 15 predikanten via de pool uitgeleend aan gemeenten van de Protestantse Kerk. Hun gemiddelde aanstelling is 0,68 van een full time equivalent (fte).

Vergrijzing

De vergrijzing is ook goed te zien als we van de dienstdoende predikanten (dus exclusief emeritus predikanten) de leeftijdsopbouw in beeld brengen (tabel K).

Tabel K – Dienstdoende predikanten per leeftijdscategorie (2014)

Jaar	>34 jaar	35-49	50-64	Totaal
2006	4,0%	40,5%	55,5%	100,0%
2010	4,3%	31,4%	64,3%	100,0%
2015	5,5%	25,7%	68,7%	100,0%

Het volgende valt op:

- Van de gemeentepredikanten is slechts 5,5% jonger dan 35 jaar. Dit aandeel is al tien jaar constant.
- Het aantal gemeentepredikanten in de 'tussengeneratie' (35-49) is in tien jaar tijd gedaald van 40% naar 25%. Dit betekent automatisch dat het aandeel 50-plussers onder de predikanten gestegen is van 55% naar bijna 70%.

Aangezien een groot deel van de huidige predikanten in de komende tien jaar de emeritaatsgerechtigde leeftijd zal bereiken – berekeningen van Bureau Predikanten wijzen uit dat dit on-

geveer de helft van het aantal predikanten betreft – is de verwachting dat er in diezelfde periode een verjonging van het predikantencorps zal plaatsvinden.

Mannen/vrouwen

We hebben over dezelfde periode bekeken hoe onder predikanten de verhouding mannen en vrouwen is. Te zien is dat het aantal vrouwen geleidelijk stijgt, maar in 2015 nog niet uitkomt boven een derde van het totaal (tabel L).

Tabel L – verdeling mannen en vrouwen (dienstdoende predikanten)

Jaar	Mannen	Vrouwen	Totaal
2006	75,0%	24,9%	3.347
2010	72,9%	27,1%	3.174
2015	68,2%	31,8%	2.707

Formatie predikanten

De huidige beschikbare formatie aan predikantsplaatsen en de gemiddelde aanstelling van predikanten is weergegeven in tabel M. Ter toelichting: het gaat bij die gemiddelde aanstelling om de gemiddelde deeltijdfactor die geldt voor de predikanten. Een predikant bijvoorbeeld die in twee gemeenten voor elk 50% werkzaam is, telt in dit overzicht als een "full-timer".

Tabel M – Omvang aanstelling onder gemeentepredikanten

Jaar	Aantal dienstdoende gemeentepredikanten	Aantal fte dienstdoende gemeentepredikanten	Gemiddelde Aanstelling
2006	2.197	1.907	0,87 fte
2007	2.160	1.893	0,88 fte
2008	2.166	1.863	0,86 fte
2009	2.120	1.817	0,86 fte
2010	2.067	1.782	0,86 fte
2011	2.018	1.735	0,86 fte
2013	1.926	1.679	0,87 fte
2014	1.930	1.632	0,85 fte
2015	1.864	1.593	0,85 fte

Bron: Bureau Predikanten Protestantse Kerk